

Anna Lechowska

Stowarzyszenie dla Dzieci i Młodzieży SZANSA

Przemoc seksualna wobec dzieci z niepełnosprawnościami intelektualnymi

Dzieci z głębszą niepełnosprawnością intelektualną są narażone na przemoc seksualną bardziej niż ich zdrowi rówieśnicy. Skutki krzywdzenia seksualnego i innych form przemocy negatywnie wpływają na zachowanie dziecka, jego funkcjonowanie i zdrowie. Specyfika rozwojowa dziecka niepełnosprawnego intelektualnie wymaga dostosowania działań terapeutycznych do jego potrzeb. Bardzo ważnym zagadnieniem jest wzrost świadomości społecznej i przerwanie barier milczenia wokół nadużyć seksualnych dzieci niepełnosprawnych umysłowo. Konieczne jest podjęcie działań prewencyjnych, polegających na edukacji zarówno dzieci, jak i ich środowiska.

dzieckokrzywdzone.pl

Wprowadzenie

Różne są oblicza niepełnosprawności: począwszy od rodzaju, stopnia nasilenia, poprzez możliwości rehabilitacji czy wsparcie społeczne. Łączy je to, że każda niepełnosprawność utrudnia funkcjonowanie w życiu społecznym. Nie ma gorszej czy lepszej niepełnosprawności, nie można tej samej miary przykładła na przykład do osób z niepełnosprawnością intelektualną i z zaburzeniami sensorycznymi. To, co jest wspólne i jest istotne dla niepełnosprawności, to zależność od innych.

Najliczniejszy z epidemiologicznego punktu widzenia przyczyn niepełnosprawności dzieci i młodzieży jest upośledzenie umysłowe. Dotyczy ono 60%–70% ogółu niepełnosprawnych osób w Polsce (Clarke, Clarke red. 1969).

J. Kostrzewski (1981) określa upośledzenie umysłowe jako istotnie różniące się od przeciętnego poziomu funkcjonowania intelektualnego, występujące z upośledzeniem w zakresie przystosowania się, wiążące się ze zmianami w ośrodkowym układzie nerwowym.

Dzieci niepełnosprawne, mimo swoich ograniczeń w funkcjonowaniu, nie są wolne od tych samych zagrożeń, jakie spotykają ich zdrowi rówieśnicy – w tym także od przemocy seksualnej. Każdy rodzaj niepełnosprawności zwiększa ryzyko wiktymizacji, ale niepełnosprawność intelektualna czy zaburzenia w komunikowaniu się lub zaburzenia zachowania są czynnikami wysokiego ryzyka, natomiast upośledzenia wielorakie, sprzeczne (np. niepełnosprawność intelektualna i zaburzenia zachowania) zwiększają jeszcze bardziej stopień ryzyka (Sullivan, Knutson 2000).

Stopnie upo ledzenia umysłowego

Według światowej Organizacji Zdrowia wyróżniamy cztery stopnie upo ledzenia umysłowego:

1) lekki niedorozwój umysłowy o ilorazie inteligencji 52–67,

2) umiarkowany niedorozwój umysłowy o ilorazie inteligencji 36–51,

3) znaczny niedorozwój umysłowy o ilorazie inteligencji 20–35,

4) głęboki niedorozwój umysłowy o ilorazie inteligencji 0–19.

W grupie dzieci z lekkim niedorozwojem umysłowym obserwuje się ogromne zróżnicowanie zarówno funkcjonowania intelektualnego, jak i wielu dysharmonii rozwoju. Upo ledzona jest uwaga, procesy pamięci, słaba jest pamięć logiczna, zaburzony proces rozwoju mowy.

Niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym to przede wszystkim zaburzone spostrzeganie rzeczywistości i trudnościami w rozpoznawaniu i odtwarzaniu informacji, trudnościami w koncentracji uwagi, liczne zaburzenia mowy utrudniają prawidłową komunikację, myślenie ma charakter konkretno-obrazowy. Mogą się pojawić konfabulacje, zmyślenia, dziwaczne zachowania, zaburzenia psychiczne. Dzieci mogą nauczyć się prostych czynności samoobsługowych, ale w większym stopniu zależne od osób dorosłych.

U osób o znacznym stopniu upo ledzenia umysłowego, oprócz niepełnosprawności intelektualnej, bardzo często występują sprężone wady: wzroku, słuchu, zaburzenia motoryki, choroby somatyczne. Dla tego stopnia niepełnosprawności charakterystyczne są poważne zaburzenia mowy utrudniające porozumiewanie się werbalnie. W większym stopniu przypadków mowa nie jest dominującym sposobem porozumiewania się; niektórzy są jedynie zdolni do rozumienia mowy innych. W porozumiewaniu się z otoczeniem używają pojedynczych wyrazów, gestów, czasami kilkuwyrazowych zdań bez zachowanej nawet prostej struktury gramatycznej.

Dzieci te mogą wyuczyć się czynności z zakresu samoobsługi i rozwinąć umiejętności manualne w stopniu umiarkowanym – wykonywanie prostych porządkowych czynności. Potrafią okazać przywiązanie, sympatię, antypatię, posiadają elementarne zdolności do wartościowania moralnego. Często w tej grupie spotyka się osoby nadpobudliwe lub apatyczne, wykazujące zaburzone zachowania.

Dziecko głęboko upo ledzone to dziecko z największymi deficytami rozwojowymi. Zaburzone są najczęściej wszystkie sfery funkcjonowania. Upo ledzeniu umysłowemu w wielu przypadkach towarzyszą inne poważne zaburzenia – wzroku, słuchu, niepełnosprawność ruchowa. Osoby głęboko upo ledzone porozumiewają się za pomocą nieartykułowanych dźwięków, używają pojedynczych wyrazów, rozumieją niektóre bardzo proste polecenia. Mogą nauczyć się prostych czynności, ale wymagają stałej opieki. W cięższych stanach upo ledzenia głębokiego (iloraz inteligencji 14–19) istnieje możliwość wyuczenia zachowań pozwalających na znaczny samoobsług oraz unikanie niektórych niebezpieczeństw (Kocińska 1984).

Pomimo wyróżnienia czterech stopni upo ledzenia umysłowego nie ma możliwości jednoznacznego obrazu funkcjonowania dzieci z niepełnosprawnością intelektualną nawet w zakresie jednego stopnia niepełnosprawności. W każdej z tych grup ujawnia się ogromna różnorodność pod względem możliwości osiągnięcia sprawności poszczególnych funkcji – dotyczy to przede wszystkim pamięci, postrzegania, uwagi, komunikacji.

Pod względem zdolności wyrażania potrzeb psychicznych również występuje zróżnicowanie – od braku zdolności do wyrażania potrzeb w tej dziedzinie do wyrażania potrzeb psychicznych – w tym przynależności do miłości i uznania.

Przyczyny przemocy seksualnej

Pracując przez wiele lat z dziećmi z głębszym upośledzeniem umysłowym (upośledzenie umiarkowane, znaczne i głębokie), zdaję sobie sprawę, że niepełnosprawność nie chroni tej grupy osób od wielu zagrożeń, w tym także od dramatu przemocy seksualnej. Przeciwnie – im głębsze zaburzenia, tym większe ryzyko naruszenia dzieci na niebezpieczeństwo.

Niepełnosprawność jest ułatwieniem dla sprawców. Bezradność dziecka prowadzi do bezkarności przestępcy, ponieważ uzyskanie materiału dowodowego pozwalającego na ukaranie sprawcy w wielu sprawach jest niemożliwe lub bardzo trudne.

W swojej pracy spotkałam się z przypadkiem wykorzystywania 6-letniej dziewczynki upośledzonej umysłowo w stopniu głębokim.

Przykład:

Dziewczynka była niepełnosprawna ruchowo, przebywała w dziennym ośrodku rehabilitacyjnym, była dzieckiem lewym, nie mówiła, posługiwała się kilkoma gestami.

Podczas zmiany pieluchy wyraźnie demonstrowała ból, krzyczała, zaciskała udę, zasłaniała podbrzusze. W okolicach narządów płciowych zauważono lady otarte. Wychowywała się w rodzinie patologicznej, więc początkowo pojawiły się przypuszczenia, że lady te są wynikiem zaniedbania.

Podkładne oględziny i obserwacje dziecka wzbudziły u psychologa i opiekunki przypuszczenia, że dziecko mogło być wykorzystywane seksualnie. Sprawa została zgłoszona do prokuratury. Dziewczynka została umieszczona w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

W wyniku postępowania nie potwierdzono jednak wykorzystania seksualnego i postępowania

nie zostało umorzono z braku podstaw oskarżenia. Decyzja sądu dotycząca pozbawienia praw rodzicielskich oparta była na stwierdzeniu rażącej zaniedbania obowiązku rodziców względem dziecka.

Dla wielu osób to niewyobrażalne, że ktoś może skrzywdzić już tak skrzywdzone przez los dziecko. Takie podejście charakteryzuje nie tylko tzw. zwykłych ludzi, ale również osoby pracujące z niepełnosprawnymi. Niepełnosprawność intelektualna dziecka nie jest czynnikiem determinującym, ale jest czynnikiem ryzyka wystąpienia nadużyć seksualnych.

Jak podaje N.J. Baladerian (1991), dzieci niepełnosprawne są trzykrotnie częściej ofiarami przemocy seksualnej niż ich zdrowi rówieśnicy.

Dane z badań amerykańskich nie przekładają się na polskie statystyki policyjne – odsetek zgłaszanych i prowadzonych spraw o wykorzystywanie seksualne dzieci, które są upośledzone umysłowo, jest znacznie niższy niż odsetek tych samych spraw dotyczących dzieci w normie intelektualnej. Tylko 3% wszystkich przypadków nadużyć wobec dzieci upośledzonych zostaje zgłoszonych (Valenti-Hein, Schwartz 1995).

Dlaczego tak niewiele przypadków jest zgłaszanych? Przyczyny takiego stanu można sklasyfikować w trzech grupach:

- 1) przyczyny związane z dzieckiem,
- 2) przyczyny związane z rodzicami, opiekunami dziecka,
- 3) przyczyny dotyczące środowiska profesjonalistów.

Przyczyny związane z dzieckiem

Dziecko niepełnosprawne umysłowo jest najczęściej całkowicie zależne od swoich opiekunów czy rodziców. Dotyczy to także w sensie ekonomicznym, społecznym, ale także w odniesieniu do

prostszych czynności codziennych (ubieranie się, czynności higieniczne). Nie potrafi więc poradzić sobie samo, nie potrafi też obronić siebie przed działaniami sprawcy. Liczne zaburzenia mowy, czasami brak

mowy lub brak jej funkcji komunikacyjnej powoduje, że nie jest w stanie opowiedzieć o fakcie wykorzystania (porozumiewanie niewerbalne czy sto jest niezrozumiałe nawet dla najbliższych osób).

Dziecko niepełnosprawne, będące w całkowitej zależności od dorosłych i niemające wiedzy na temat swojej seksualności, nie potrafi odróżnić dobrego od złego dotyku. Nie rozumie, że nikt nie ma prawa krzywdzić go, nie potrafi określić, czy czynności wykonywane przez dorosłego mają charakter seksualny, czy związane są tylko z czynnościami higienicznymi.

Całkowicie zależne od rodziców posłuszeństwo i uległość wobec dorosłych. Dziecko dorosłego zaufaniem dziecko nie potrafi powiedzieć „nie”, mogłoby się utraty tej osoby, nie chcąc jej zrobić przykrości.

Bardzo trudne jest rozpoznanie symptomów wykorzystania u dziecka z niepełnosprawnościami intelektualnymi. Zespół objawów charakterystycznych dla dzieci wykorzystywanych seksualnie w przypadku osób niepełnosprawnych może wynikać z uszkodzenia centralnego układu nerwowego, dlatego wielu opiekunów, rodziców nie potrafi odróżnić symptomów wykorzystania seksualnego od zaburzeń zachowania czy percepcji.

Przyczyny związane z rodzicami, opiekunami dziecka

Przyczyną nieujawniania wykorzystania seksualnego dzieci upośledzonych umysłowo w wielu przypadkach jest brak wiedzy rodziców na temat symptomów przemocy seksualnej i seksualności dzieci upośledzonych umysłowo.

Biorąc pod uwagę osobiste doświadczenia w pracy z rodzicami osób niepełnosprawnych mogę stwierdzić, że temat seksualności ich dzieci jest tematem, który budzi największe obawy i trudnościami. Człowiek rodziców jest przekonana, że na „te tematy” nie należy rozmawiać z dzieckiem, bo może na niepotrzebnie rozbudzić w nim potrzeby seksualne. Niektórzy z rodziców są

Przykład:

Ewa – lat 12, upośledzona umysłowo w stopniu umiarkowanym, wykazuje zaburzenia zachowania: agresja, nadpobudliwość. Mowa dziewczynki spełnia swoją funkcję komunikacyjną (bez zaburzeń artykulacyjnych). Wygląd zewnętrzny Ewy nie wskazuje na jej niepełnosprawność intelektualną, jest zaradna w zakresie wykonywania podstawowych czynności. Ewa wychowuje się w rodzinie pełnej. Ojciec jest absolwentem szkoły specjalnej. Oboje rodzice są pracownikami fizycznymi. Ewa spędza dużo czasu sama, ogląda wtedy telewizję i filmy video.

Rodzice nie przyjmują do wiadomości, że Ewa jest niepełnosprawna. Matka w rozmowie często powtarza: „Ona wcale nie jest taka głupia, jej się nie chce uczyć, ona jest bardzo cwana”.

Ewa w rozmowie z nauczycielką do szczegółowo opisuje czynności seksualne, jakie wykonuje razem ze swoim siadłem, podaje, kiedy to się dzieje, co robi. Za chwilę w jej opowieści pojawia się jakiś bohater filmu. Ewa zdecydowanie potwierdza, że to się dzieje w jej domu, wszystkie te osoby przychodzi do niej, tworzy wiele opowieści z udziałem bohaterów filmowych. Opowiada kolejne sytuacje o charakterze seksualnym z udziałem gwiazd filmowych. Matka zdecydowanie zaprzecza, że Ewa mogłaby spotykać się z siadłem podczas ich nieobecności (jest zamknięta na klucz).

przekonani o nadzwyczajnie dużych potrzebach seksualnych swoich dzieci.

Te postawy prowadzą do negowania seksualności, będąc wyolbrzymieniem jej w kontekście negatywnych skutków społecznych. Każde zachowanie seksualne dziecka niepełnosprawnego intelektualnie budzi w rodzicach strach, nie potrafi o tym rozmawiać, nie dopuszcza tym myśli, że ich dziecko może być obiektem seksualnym dla sprawcy. Oznaki w zachowaniu, które mogą świadczyć o wykorzystywaniu seksualnym, interpretuj jako specyficzne dla niepełnosprawności intelektualnej ich dziecka.

Przykład:

Mariusz – lat 15, jest uczniem szkoły dla dzieci upo ledzonych. Jest niepełnosprawny intelektualnie w stopniu znacznym; wykazuje zaburzenia zachowania, jest nadpobudliwy, przejawia wiele stereotypii ruchowych, mowa jest zrozumiała pod wzgl dem artykulacyjnym, ale o cechach echolalii (powtarzanie tych samych wyrazów, krótkich zda), porozumiewanie werbalne jest wi c bardzo zaburzone, mowa nie spełnia swojej funkcji komunikacyjnej.

Rodzice yj w separacji. Mariusz mieszka z matk , ale ojciec bardzo cz sto kontaktuje si z synem, sp dza z nim czas, odbiera go ze szkoły.

W rozmowie z nauczycielk ojciec stwierdza, e chłopiec jest bardzo pobudzony seksualnie, wi c nauczył go, e mo e rozładowywa swoje napi cie seksualne, masturbuj c si w toalecie. Ojciec uwa a, e w ten sposób nale y mu pomaga , prosi wi c, eby w szkole pozwala mu na wyj cie do toalety, kiedy tylko o to poprosi.

Matka nie chce rozmawia na ten temat („ja nie mam z nim adnych kłopotów w domu, to

s wymysły ojca i nauczycieli w szkole”), ojciec natomiast cz sto sprowadza rozmowy na temat seksualno ci dzieci (przynosi nowinki prasowe itp.).

Którego dnia Mariusz, bawi c si pluszowym misiem, mówi do niego: „Rozłó nó ki, b dzie ci dobrze” i na laduje czynno ci seksualne. Wiele elementów tej zabawy wskazuje na to, e dziecko mogło by uczestnikiem aktu seksualnego. Pomimo wielu prób nie udało si jednak uzyska od niego jakichkolwiek dodatkowych informacji. Gdy nauczycielka mówi ojcu o swoich niepokojach, ojciec reaguje miechem: „Cały Mariusz – znowu co wymy lił, mówilem, e on potrzebuje seksu”. Zdecydowanie zaprzecza, e Mariusz mo e by ofiar wykorzystania seksualnego. Matka tak e uwa a, e jego zachowanie nie ma nic wspólnego z wykorzystaniem seksualnym. Długotrwała obserwacja psychologa nie dała jednoznacznie potwierdzenia, e dziecko mogło by ofiar przemocy seksualnej.

Przyczyny dotycz ce rodowiska profesjonalistów

Fakt, e niewielka liczba przypadków wykorzystania seksualnego jest zgłaszana do organów cigania mo e mie tak e zwi zek z postawami profesjonalistów pracuj cymi z dzie mi. Podobnie jak w przypadku rodziców, tak i dla grup zawodowych maj cych w swojej pracy kontakt z dzieckiem i rodzin bardzo wa ne jest posiadanie wiedzy na temat seksualno ci dziecka niepełnosprawnego intelektualnie i zagro e wykorzystaniem seksualnym.

W polskiej pedagogice specjalnej brak jest koncepcji wychowania seksualnego osób z upo ledzeniem umysłowym, dlatego nauczyciele i pracownicy o rodków opieki cz sto przedkładaj własny wiatopogl d nad wiedz naukow i dobro dziecka. Sfera seksualno ci jest albo zupełnie przemilczana, albo bagatelizowana.

Zagadnienie wykorzystywania seksualnego budzi niedowierzenie albo strach. Respondenci bior cy udział w badaniach Stowarzyszenia dla Dzieci i Młodzie-

y SZANSA w 2007 r., dotycz cych postaw grup zawodowych wobec problemu krzywdzenia dzieci wyra nie wskazywali na potrzeb szkole dotycz cych problemu wykorzystania seksualnego.

Nauczyciele, pracownicy socjalni oraz pracownicy o rodków opieki nie wiedz , jakie s symptomy wykorzystania, co w takim przypadku nale y robi , jak o tym rozmawia z dzieckiem. Nie znaj procedur prawnych. Dlatego cz sto kieruj si własnymi stereotypami, bagatelizuj c sfer seksualno ci osób upo ledzonych, deprecjonuj c ich potrzeby seksualne i zagro e nie przemoc seksualn .

Jedna z nauczycielek szkoły specjalnej powiedziała, e nie wierzy w to, e dziecko upo ledzone mo e by obiektem nadu y seksualnych, po czym dodała, e je li ju co takiego si zdarzyło, to nie nale y faktu tego nazwa przemoc , bo była to prawdopodobnie jedyna przyjemno seksualna, jakiej to dziecko w yciu do wiadczyło (!).

Wiedza profesjonalistów na temat przemocy seksualnej wobec osób głębiej upośledzonych ma wpływ także na czynności przesłuchania i ocen wiarygodności zeznań. Przesłuchanie dziecka upośledzonego wymaga dużej zaangażowania i wiedzy na temat jego możliwości rozwojowych i umiejętności nawiązywania kontaktu. Bardzo często zeznania dzieci upośledzonych umysłowo są uznawane za niewiarygodne.

Przykład:

Małgosia – lat 12, jest upośledzona umysłowo w stopniu umiarkowanym: zaburzenia mowy, bardzo mały zasób słownictwa, dziewczynka jest wycofana, bardzo nie miała, Małgosia jest uczennicą szkoły specjalnej, mieszka w internacie. Rodzina dziewczynki jest dysfunkcyjna: matka nadużywa alkoholu, ojciec jest leczony z powodu schizofrenii. Podczas badania psychologicznego Małgosia ujawniła wykorzystanie seksualne przez ojca. Sprawę zgłoszono do prokuratury, następnie umorzono. W uzasadnieniu podano, że ze względu na upośledzenie umysłowe zeznania dziecka nie mogą zostać uznane za wiarygodne.

Pomimo znacznych różnic intelektualnych dzieci niepełnosprawnych i ich zdrowych rówieśników skutki krzywdzenia

seksualnego i innych form przemocy są takie same – negatywnie wpływają na zachowanie dziecka, jego funkcjonowanie i zdrowie.

W przeszłości przez wielu profesjonalistów kwestionowana była zasadność i możliwość oddziaływań terapeutycznych wobec dzieci krzywdzonych z niepełnosprawnościami intelektualnymi. Podobnie poddawano w wątpliwość, czy wykorzystanie seksualne ma taki sam wpływ na funkcjonowanie dziecka upośledzonego, jak na dziecko w normie intelektualnej.

Obecnie wiadomo, że osoby niepełnosprawne umysłowo wymagają pomocy terapeutycznej, nawet jeżeli nie komunikują się za pomocą mowy. Problemem może być natomiast znalezienie odpowiednio wykwalifikowanego terapeuty, ponieważ powinien on być przygotowany zarówno do pomocy ofiarom przemocy, jak i posiadać umiejętności pracy z osobami o innym stopniu rozwoju intelektualnego. Rozwińmy zatem możliwość prowadzenia terapii przez dwie odpowiednio przygotowane osoby (Baladerian 1991).

Należy jednak wziąć pod uwagę, że im większe jest stopień niepełnosprawności, tym terapia trudniejsza, wymagająca bardzo specyficznych oddziaływań.

Co możemy zrobić, aby ochronić intelektualnie przed przemociami seksualnymi dzieci niepełnosprawne?

Chcąc zapobiegać przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych, należy przede wszystkim przerwać milczenie i uznać fakt, że dzieci z upośledzeniem umysłowym są także ofiarami przemocy i są bardziej narażone na wykorzystanie seksualne niż ich zdrowi rówieśnicy.

W Polsce w ostatnich latach zrobiono bardzo wiele (głównie za sprawą organizacji pozarządowych), aby temat przemocy seksualnej wobec dzieci przestał być tematem tabu. Znacznie zwiększyła się wiadomość społeczna, zmieniły się uregulowa-

nia prawne, powstały miejsca pomocy dla dzieci krzywdzonych.

Bardzo wiele jest jednak do zrobienia, jeżeli chodzi o pomoc w tym zakresie dla dzieci niepełnosprawnych. Niewielka jest wiadomość społeczna dotycząca tego zagadnienia. Brak jest kampanii społecznych, gdzie na plakacie byłoby widoczne także dziecko niepełnosprawne, które jest narażone na wykorzystywanie seksualne. Niewiele jest publikacji na temat pomocy dzieciom poniżej normy intelektualnej, które są ofiarami przemocy. Przypadki wykorzystania

tych dzieci budzi strach, niedowierzanie i poczucie bezsilności u profesjonalistów odpowiedzialnych za pomoc dzieciom.

Te postawy spowodowane są przede wszystkim niskim poziomem wiedzy na temat nadużyć seksualnych i sprzyjają tworzeniu się uprzedzeń, stereotypów, niechęci do podejmowania konstruktywnych działań. Dzieci nieakceptowane przez otoczenie i niedoświadczające przyjaznych uczuć ujawniają bardzo wysoki poziom lęku, zamykają się wiele dróg kontaktów ze światem.

Strategie przeciwdziałania przemocy seksualnej wobec dzieci upośledzonych powinny być oparte przede wszystkim na systemowej edukacji skierowanej do rodziców i opiekunów, profesjonalistów, społecznie i lokalnie i samych dzieci. Edukacja jest najlepszym sposobem ochrony dzieci przed przemocą.

Aby chronić dzieci przed zagrożeniami, nie należy ich izolować, ale uczyć, jak mogą radzić sobie w różnych trudnych sytuacjach. Konieczne jest przygotowanie programów edukacyjnych dla rodziców, mających na celu przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych.

trudnych sytuacjach. Konieczne jest przygotowanie programów edukacyjnych dla rodziców, mających na celu przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych.

Działania edukacyjne dla tej grupy osób powinny być skorelowane z edukacją grup zawodowych (nauczyciele, opiekunowie, terapeuci, osoby mające kontakt w swojej pracy z dziećmi niepełnosprawnymi). Wspólne działania i odpowiedzialność za dziecko mogą przynieść wymierne rezultaty w profilaktyce wykorzystywania, ale także pomoc dla tych osób, które stały się ofiarami przemocy.

Edukacja dzieci zagrożonych upośledzonych w zakresie przeciwdziałania przemocy seksualnej powinna uwzględniać wszelkie zasady pracy metodycznej z tą grupą osób oraz indywidualizować zarówno formy edukacji, jak i przekazywane treści. Osoby z niepełnosprawnościami intelektualnymi uczą się łatwiej przy wykorzystaniu konkretnych,

Uczenie rodziców jest bardzo istotnym komponentem w ogólnych działaniach na rzecz ochrony dzieci i ma na celu wzmocnienie ich w pełnieniu roli rodzica dziecka niepełnosprawnego intelektualnie. Powinno zawierać elementy radzenia sobie z sytuacjami trudnymi, wzmacniać umiejętności redukcji stresu spowodowanego codziennymi sytuacjami, pomagać im w rzeczywistej ocenie sytuacji rodziny.

Rodzice niepełnosprawnych dzieci często przyjmują rolę nadopiecznika. Chcąc chronić swoje dzieci przed złym światem, zamykają je we własnym świecie, odizolowanym od innych. W ten sposób przejmują odpowiedzialność za trudne sytuacje w życiu dziecka. Aby chronić dzieci przed zagrożeniami, nie należy ich izolować, ale uczyć, jak mogą radzić sobie w różnych

poprzez praktyczne działanie oraz powtarzanie określonych zadań.

Głównym problemem w niepełnosprawności intelektualnej są trudności w rozumieniu oraz uczeniu się z wykorzystaniem myślenia logicznego i pamięci. Mocną stroną osób z niepełnosprawnościami intelektualnymi są dobre emocje i określone możliwości w zakresie funkcjonowania społecznego.

Myślenie dziecka upośledzonego umysłowo zawsze związane jest z konkretnymi sytuacjami, dostępnymi we własnym doświadczeniu. Dlatego edukacja, w tym edukacja seksualna, powinna koncentrować się na konkretnych sytuacjach, zachowaniach, a to wymaga od prowadzącego, oprócz wiedzy, przede wszystkim odwagi, kompetencji i uporządkowania własnych poglądów wobec seksualności i osób niepełnosprawnych.

Dzieci powinny wiedzieć, jakie zachowania dorosłych są dobre, a jakie niewłaściwe. Powinny posiadać wiedzę na temat swoich pod-

stawowych praw: wiedzie , co mog zrobi , do kogo pój , gdy zostan skrzywdzone.

Bardzo wa na jest kwestia słownictwa dotycz tego nazywania cz ci ciała. Dzieci powinny zna swoich sojuszników, którym mog powiedzie , je li kto je skrzywdzi. Sprawcy licz na to, e dziecko nic nie powie, a je li ujawni cokolwiek, to i tak nikt mu nie uwierzy. Niezwykle trudnym zadaniem w edukacji jest nauczanie dzieci mówienia „nie” dorosłym i kształtowanie postawy asertywno ci.

Nale y pami ta o tym, e najcz ciejszymi sprawcami przestpstw seksualnych s osoby dobrze znane dziecku. Badania pokazuj , e w 97%–99% dziecko upo ledzone zna sprawców przemocy, darzy ich zaufaniem, jest wobec nich posłuszne, 32% to członkowie rodzin, znajomi, w 44% sprawcami były osoby zajmuj ce si dzieckiem

z racji jego niepełnosprawno ci: personel o rodków wsparcia, opiekunowie, osoby zajmuj ce si transportem osób niepełnosprawnych (Baladerian 1991).

Dzieci z niepełnosprawno ci intelektualn yj w wiecie opartym na zale no ci dorosłych i zaufaniu do nich. Nie wiedz , e nie wszyscy doro li tworzą dla nich przyjazne rodowisko, nie umiej te o tym opowiedzie , nie wiedz , e mo na przerwa przemoc. Tylko działania dorosłych, ich wspólne wysiłki s w stanie zapobiega ryzykownym sytuacjom i pomóc tym dzieciom i rodzinom, które ju stały si ofiarami.

Zagwarantowanie dzieciom ochrony przed przemoc jest uznaniem ich ludzkiej godno ci i równo ci, a te dwie warto ci le u podstaw praw człowieka, które przez nas wszystkich powinny by rozumiane, chronione i szanowane.

Literatura

- Baladerian N. (1991), *Sexual abuse of people with developmental disabilities*, „Sexuality and Disability”, vol. 9 nr 4, s. 323–335.
- Beyond abuse: Treatment approaches for people with disabilities by Virginia Focht-New*, MSN (1996), RN Reprinted from *Issues in Mental Health Nursing*, vol. 17, nr 5, s. 427–438.
- Clarke A.M., Clarke A.D., red. (1969), *Upo ledzenie umysłowe. Nowe pogl dy*, Warszawa: PWN.
- Schwean V.L., Saklofske D.H., red. (1999), *Handbook of psychosocial characteristics of exceptional children*, Series: The Springer Series on Human Exceptionality.
- Kostrzewski J. (1981), *Charakterystyka osób upo ledzonych umysłowo*, w: K. Kirejczyk (red.) *Upo ledzenie umysłowe*, Warszawa: PWN.
- Kompas. Edukacja o prawach człowieka w pracy z młodzie* (2005), Stowarzyszenie dla Dzieci i Młodzie y SZANSA, Warszawa: CODN.
- Kocińska M. (1984), *Upo ledzenie umysłowe a rozwój społeczny*, Warszawa: PWN.
- Sullivan P.M., Knutson J.F. (2000), *Maltreatment and disabilities: a population – based epidemiological study*, „Child Abuse & Neglect”, vol. 24, nr 10, s. 1257–1273.
- Sullivan P.M., Knutson J.F. (1994), *The relationship between child abuse and neglect and disabilities: Implications for research and practice*, Omaha, NE: Boys Town National Research Hospital.
- Valenti-Hein D., Schwartz L. (1995), *The sexual abuse interview for those with developmental disabilities*, Santa Barbara: California: James Stanfield Company.
- www.thearc.org
www.abilitymagazine.com
www.szansa.glogow.org

O autorze

Anna Lechowska jest pedagogiem specjalnym, posiada kilkunastoletnie do wiadczenie w pracy z dzie mi gł biej upo ledzonymi, prowadzi Stowarzyszenie dla Dzieci i Młodzie y SZANSA zajmuj ce si problematyk przemocy wobec dzieci. Autorka i realizatorka wielu programów z zakresu ochrony dzieci. Prowadzi szkolenia dotycz ce zagadnie pomocy dzieciom krzywdzonym.